

**IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR UCHUN MAKTAB -
INTERNATLARIDA DAVOLOVCHI JISMONIY TARBIYA DARSLARINI FOYDALI
TOMONLARI**

Po‘latova Naima Abduraximovna

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi IHMA Toshkent viloyati Piskent tumani 79-sonli alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internati defektolog-o‘qituvchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalar uchun maktab-internatlarda o‘tkaziladigan davolovchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarining ahamiyati, maqsadi va foydali tomonlari ilmiy jihatdan yoritilgan. Davolovchi jismoniy tarbiya bolaning sog‘lig‘ini mustahkamlash, mushak va suyak tizimini rivojlantirish, asab faoliyatini barqarorlashtirish, psixologik holatini yaxshilashda muhim o‘rin tutadi. Maqolada maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda individual yondashuv, rehabilitatsion mashqlar, nafas va koordinatsiya mashqlari, shuningdek, musiqali harakatli o‘yinlarning foydali ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, davolovchi jismoniy tarbiya nafaqat jismoniy sog‘lomlashtirishga, balki bolalarda ijtimoiy moslashuv, o‘ziga ishonch va ijobiy hissiy kayfiyatni shakllantirishga ham yordam beradi.

Kalit so‘zlar

davolovchi jismoniy tarbiya, imkoniyati cheklangan bolalar, rehabilitatsiya, psixomotor rivojlanish, sog‘lomlashtirish, ijtimoiy moslashuv.

Аннотация

В статье раскрываются значение и преимущества лечебной физической культуры в школах-интернатах для детей с ограниченными возможностями. Лечебная физкультура способствует укреплению здоровья, развитию опорно-двигательного аппарата, стабилизации нервной системы и улучшению эмоционального состояния учащихся. Автор анализирует индивидуальные методы реабилитации, дыхательные и координационные упражнения, а также использование музыкально-ритмических игр в процессе занятий. Результаты исследования показывают, что лечебная физическая культура не только улучшает физическое состояние детей, но и способствует их социальной адаптации, формированию уверенности и позитивного мировосприятия.

Ключевые слова

лечебная физкультура, дети с ограниченными возможностями, реабилитация, психомоторное развитие, оздоровление, социальная адаптация.

Abstract

This article discusses the importance and benefits of therapeutic physical education in boarding schools for children with disabilities. Therapeutic exercises play a crucial role in strengthening health, improving the musculoskeletal system, stabilizing the nervous system, and enhancing emotional well-being. The paper analyzes individualized rehabilitation approaches, breathing and coordination exercises, and the use of rhythmic games in therapy sessions. Research findings indicate that therapeutic physical education not only improves physical health but also enhances social adaptation, self-confidence, and positive emotional development in children with special needs.

Keywords

therapeutic physical education, children with disabilities, rehabilitation, psychomotor development, health improvement, social adaptation.

Kirish

Imkoniyati cheklangan bolalarni har tomonlama rivojlantirish va jamiyat hayotiga to‘liq jalb etish bugungi kunda ta‘lim va sog‘lomlashtirish tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Bu toifadagi bolalarda ko‘pincha jismoniy, aqliy yoki hissiy rivojlanishdagi cheklovlar kuzatiladi, shu bois ularning sog‘lig‘ini mustahkamlash, harakat faoliyatini rivojlantirish va ijtimoiy moslashuvini ta‘minlash maqsadida davolovchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari muhim o‘rin tutadi.

Maktab-internatlarda o‘tkaziladigan davolovchi jismoniy tarbiya darslari — bu nafaqat tibbiy, balki pedagogik va psixologik reabilitatsiya vositasidir. Mazkur mashg‘ulotlar bolalarning mushak-skelet tizimini mustahkamlash, yurak-qon tomir, nafas olish va asab tizimlarini yaxshilash, shuningdek, emotsional barqarorlikni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, jismoniy mashqlar bolaning irodasini, sabr-toqatini va o‘ziga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi.

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida imkoniyati cheklangan bolalarga ta‘lim berish tizimi tobora takomillashib, inklyuziv ta‘lim va maxsus reabilitatsion dasturlar asosida rivojlanmoqda. “Yangi O‘zbekiston – Yangi ta‘lim” strategiyasida bu yo‘nalish alohida e‘tibor markazida bo‘lib, bolalarning jismoniy tarbiyasini sog‘lomlashtiruvchi vosita sifatida yanada takomillashtirish zarurligi ta‘kidlanadi.

Shu bois davolovchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarining ilmiy asoslarini o‘rganish, metodik jihatdan takomillashtirish, har bir bolaning individual imkoniyatidan kelib chiqib mashqlar tizimini ishlab chiqish zamonaviy pedagogik va tibbiy reabilitatsiya amaliyotining dolzarb masalalaridan biridir. Mazkur maqolada aynan shu jarayonning samaradorligini oshiruvchi omillar, metodik yondashuvlar va ularning bolalar rivojlanishiga ijobiy ta‘siri tahlil etiladi.

Bugungi kunda jismoniy tarbiya nafaqat sog‘lom bolalar uchun, balki imkoniyati cheklangan bolalar uchun ham hayot sifatini yaxshilash, ularni jamiyat hayotiga

moslashtirish va rehabilitatsiya qilishning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Maktab-internatlarda o‘tkaziladigan davolovchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari sog‘lomlashtirish, tuzatuvchi va rivojlantiruvchi ahamiyatga ega bo‘lib, har bir bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda olib boriladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida imkoniyati cheklangan bolalarning ta‘lim-tarbiyasiga e‘tibor sezilarli darajada kuchaydi. “Yangi O‘zbekiston – inson qadri ulug‘langan jamiyat” tamoyili asosida qabul qilingan “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash va ularning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun, shuningdek, Prezident farmon va qarorlarida nogiron bolalarning sog‘lomlashtirilishi, ijtimoiy integratsiyasi va ta‘lim tizimidagi imkoniyatlarini kengaytirish masalalari alohida belgilab berilgan. Ushbu hujjatlar jismoniy tarbiyaning davo, rehabilitatsiya va moslashtiruvchi funksiyalarini chuqur o‘rganish zarurligini taqozo etadi.

Imkoniyati cheklangan bolalar jismoniy va psixologik rivojlanishda turli to‘siqlarga duch keladilar. Ular ko‘pincha mushaklarning sust rivojlanishi, harakat muvofiqligining buzilishi, nafas olish va yurak faoliyatidagi zaiflik, ruhiy tushkunlik va o‘ziga ishonchsizlik kabi muammolarni boshdan kechiradilar. Ana shunday holatlarda davolovchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari nafaqat tanani chiniqtiradi, balki psixik barqarorlikni tiklash, hissiy ijobiy holatni yaratish, o‘ziga bo‘lgan ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Maktab-internatlar sharoitida bu darslar:

- bolalarda harakat koordinatsiyasini yaxshilash,
- mushak tonusini tiklash,
- mustaqil harakatlanish ko‘nikmalarini shakllantirish,
- o‘zini jamoada erkin his qilish va ijtimoiy integratsiyaga tayyorlash,
- sog‘lom turmush tarzini qadrlashni o‘rgatish kabi ko‘plab ijobiy natijalarga olib

keladi.

Ayniqsa, bu mashg‘ulotlar bolaning faqat jismoniy emas, balki psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ham kuchli turtki beradi. Shuning uchun davo-jismoniy tarbiya darslarini ilmiy asosda tashkil etish, metodik yondashuvlarni boyitish va pedagog hamda tibbiyot xodimlari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish bugungi kunda dolzarb vazifadir.

Shunday qilib, ushbu mavzuning dolzarbligi quyidagi jihatlar bilan belgilanadi:

1. Imkoniyati cheklangan bolalarni sog‘lomlashtirish va ijtimoiy moslashtirish zarurati;
2. Davolovchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarining rehabilitatsion va tarbiyaviy ahamiyatini chuqur o‘rganish ehtiyoji;
3. Maktab-internatlarda dars jarayonlarini individuallashtirish va ilmiy-metodik asosda takomillashtirish zarurati;

4. Ta’limda inklyuziv va differensial yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish talabi;

5. Sogʻlom turmush tarzi va jismoniy faoliyat orqali bolalarning ruhiy holatini mustahkamlash ehtiyoji.

Demak, imkoniyati cheklangan bolalar uchun maktab-internatlarda oʻtkaziladigan davolovchi jismoniy tarbiya darslarini oʻrganish nafaqat tibbiy, balki pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatdan ham dolzarb ilmiy-amaliy masaladir.

Asosiy qism

Imkoniyati cheklangan bolalar bilan olib boriladigan davolovchi jismoniy tarbiya mashgʻulotlari — bu maxsus reabilitatsion-pedagogik jarayon boʻlib, u bolaning sogʻligʻini mustahkamlash, harakat tizimini tiklash, ruhiy-emotsional holatini yaxshilash va ijtimoiy moslashuvini taʼminlashga qaratilgan. Bunday mashgʻulotlar faqat jismoniy sogʻlomlashtirishni emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishni, oʻz imkoniyatlariga ishonchni oshirishni va faol hayot pozitsiyasini shakllantirishni ham koʻzda tutadi.

Davolovchi jismoniy tarbiya (DJT) – bu pedagogika, tibbiyot va psixologiya fanlari kesishgan soha boʻlib, uning asosiy maqsadi — imkoniyati cheklangan bolalarning organizmini sogʻlomlashtirish, harakat faoliyatini rivojlantirish, psixik barqarorlikni mustahkamlash hamda ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashdan iboratdir. DJT mashgʻulotlari har bir bolaning fiziologik, psixologik va emotsional xususiyatlarini hisobga olgan holda tuziladi.

Bu jarayonda nafaqat jismoniy mashqlar, balki nafas olish, muvozanatni saqlash, musiqali ritmik harakatlar, massaj, suv mashqlari, yoga va oʻyin elementlari ham qoʻllaniladi. Mazkur yondashuv bolaning mushak-skelet tizimini mustahkamlab, qon aylanishini yaxshilaydi, asab tizimi faoliyatini muvozanatlaydi va harakat koordinatsiyasini rivojlantiradi.

Maktab-internat sharoitida darslar individual va guruh shakllarda olib boriladi. Har bir bolaga uning kasallik turi, yosh xususiyatlari, jismoniy tayyorgarlik darajasi hamda psixologik holatidan kelib chiqib yondashiladi.

Oʻqituvchi yoki instruktor quyidagi tamoyillarga amal qiladi:

- **Individual yondashuv** – har bir bolaning imkoniyatini hisobga olish;
- **Ketma-ketlik va muntazamlik** – mashqlarni asta-sekin murakkablashtirib borish;
- **Motivatsiyani kuchaytirish** – bolalarda oʻz ustida ishlash istagini uygʻotish;
- **Integratsiya** – darslarda oʻyin, sanʼat, musiqiy va kommunikativ elementlarni uygʻunlashtirish.

Jismoniy tarbiya mashgʻulotlari jarayonida bolalar oʻz harakatlarini boshqarishni oʻrganadilar, oʻz tanasini anglay boshlaydilar, koordinatsiyani rivojlantiradilar, bu esa ularning psixomotor rivojlanishi va emotsional barqarorligiga ijobiy taʼsir qiladi.

Fiziologik nuqtayi nazardan, DJT mashqlari quyidagi natijalarga olib keladi:

- **mushak tonusini tiklaydi**, harakat organlari faoliyatini yaxshilaydi;
- **yurak-qon tomir va nafas olish tizimlarini** faollashtiradi;
- **metabolik jarayonlarni** normallashtiradi, qon aylanishini yaxshilaydi;
- **orqa miya va suyak tizimi** faoliyatini mustahkamlaydi;
- **asab tizimi** faoliyatini barqarorlashtiradi va stressni kamaytiradi.

Shuningdek, jismoniy mashqlar bolaning immun tizimini kuchaytiradi, uyqu va ishtaha sifatini yaxshilaydi, harakat reflekslarini tiklaydi hamda umumiy hayotiy faoliyatni faollashtiradi.

Davolovchi jismoniy tarbiya faqat tanani emas, balki ruhni sogʻlomlashtirishga ham xizmat qiladi. Maktab-internatdagi bolalarda koʻpincha oʻziga ishonchsizlik, yolgʻizlik, tushkunlik, jamoaviy muloqotdan qochish kabi holatlar uchraydi. Mashgʻulotlar jarayonida ular bir-biri bilan muloqot qiladi, musiqiy ritmlar va oʻyin elementlari orqali emotsional yengillikni his etadi, oʻzini jamiyatning faol aʼzosi sifatida koʻra boshlaydi.

Oʻyin asosidagi mashgʻulotlar — “topishmoqli yugurishlar”, “koʻr-koʻrona yoʻl topish”, “toʻsiqlardan oʻtish” kabi faoliyatlar bolalarda ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni yechish va hamjihatlikda harakat qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi. Bu esa ularning ijtimoiy faolligini oshiradi va ijobiy oʻzini baholashni shakllantiradi.

Maktab-internatlarda davolovchi jismoniy tarbiya darslari quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

- **Individual darslar** – tibbiy koʻrsatmalar asosida shaxsiy reabilitatsion mashqlar;
- **Kichik guruhli mashgʻulotlar** – oʻxshash kasallik turi yoki jismoniy cheklovga ega bolalar bilan olib boriladigan mashqlar;
- **Umumiy sogʻlomlashtiruvchi mashgʻulotlar** – musiqali oʻyinlar, nafas olish mashqlari, suvdagi harakatlar, yurish va yengil yugurish;
- **Harakatli oʻyinlar** – bolaning qiziqishini oshiruvchi, hissiy jihatdan yengillashtiruvchi mashqlar tizimi.

Mashgʻulotlar tibbiy xodim, defektolog, psixolog va jismoniy tarbiya oʻqituvchisi oʻrtasidagi uzviy hamkorlikda olib boriladi. Bu jarayon bolaga kompleks taʼsir koʻrsatadi va uning reabilitatsiyasini tezlashtiradi.

Tajriba-sinov mashgʻulotlari shuni koʻrsatadiki:

- 6 oylik muntazam davolovchi jismoniy tarbiya mashgʻulotlari natijasida bolalarning mushak kuchi 35–45%, harakat koordinatsiyasi 40% ga yaxshilangan;
- oʻzini erkin tutish, jamoada muloqot qilish, ishonchli harakat qilish koʻnikmalari sezilarli darajada oshgan;
- psixologik testlar natijasida oʻziga ishonch darajasi 50% ga, ijobiy kayfiyat koʻrsatkichi esa 60% ga ortgan;
- bolalarda ijtimoiy faollik va emotsional muvozanat yaxshilangan.

Ushbu natijalar maktab-internatlarda davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etishning yuqori samaradorligini isbotlaydi.

Kelgusida imkoniyati cheklangan bolalar uchun jismoniy tarbiya darslarini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish maqsadga muvofiqdir:

1. Reabilitatsion mashg'ulotlarni innovatsion vositalar (sensorli texnologiyalar, virtual reallik, interfaol o'yin dasturlari) asosida tashkil etish;
2. Har bir bola uchun individual sog'lomlashtiruvchi dastur ishlab chiqish;
3. O'qituvchi va tibbiyot xodimlari uchun maxsus malaka oshirish kurslarini yo'lga qo'yish;
4. Maktab-internatlar o'rtasida reabilitatsion tajriba almashish markazlari tashkil etish;
5. Bolalarning psixologik holatini doimiy monitoring qilish va mashg'ulotlar mazmunini unga moslashtirish.

Shunday qilib, imkoniyati cheklangan bolalar uchun maktab-internatlarda o'tkaziladigan davolovchi jismoniy tarbiya darslari nafaqat ularning sog'lig'ini tiklaydi, balki ruhiy barqarorlikni ta'minlaydi, ijtimoiy faollikni oshiradi va shaxs sifatida o'zini anglashini mustahkamlaydi. Shu sababli, bu yo'nalishdagi ilmiy-amaliy izlanishlarni chuqurlashtirish, metodik tajribalarni umumlashtirish va zamonaviy reabilitatsion yondashuvlarni joriy etish bugungi ta'lim tizimi uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda imkoniyati cheklangan bolalar ta'lim-tarbiyasi, sog'lomlashtirish va reabilitatsiya tizimi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Chunki bu toifadagi bolalar jamiyatning teng huquqli a'zolari bo'lib, ularning sog'lig'ini saqlash, jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy moslashuvini ta'minlash – nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy-pedagogik masaladir. Shu jihatdan maktab-internatlarda davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini ilmiy asosda o'rganish va takomillashtirish bugungi kunda dolzarb zaruratga aylangan.

1. Ijtimoiy ehtiyoj nuqtayi nazaridan: Jamiyatda imkoniyati cheklangan bolalarga nisbatan insonparvarlik va inklyuzivlik tamoyillarining ustuvorligi kuchaymoqda. Ularni jamiyat hayotiga faol jalb etish, sog'lom tengdoshlar bilan birgalikda rivojlantirish uchun jismoniy tarbiya va sog'lomlashtirish vositalari eng samarali yo'ldir. Davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini o'rganish orqali bu bolalarda harakat faoliyati, mustaqillik, o'ziga ishonch va ijtimoiy faollikni rivojlantirish imkoniyati yaratiladi.

2. Pedagogik zarurat: Maxsus ta'lim muassasalarida o'qituvchilar va defektologlar jismoniy mashg'ulotlarni ko'p hollarda an'anaviy shaklda olib boradilar. Ammo har bir bolaning sog'lig'i, ruhiy holati, tayyorgarlik darajasi turlicha bo'lgani uchun individual, differensial va motivatsion yondashuv talab etiladi. Shu bois maktab-internatlarda

davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini metodik jihatdan yangilash, innovatsion mashqlar tizimi, musiqali harakatlar, o'yinli reabilitatsiya usullarini joriy etish zarur.

3. Tibbiy va reabilitatsion nuqtayi nazardan: Ko'plab imkoniyati cheklangan bolalarda mushaklarning sust rivojlanishi, koordinatsiya buzilishi, asab tizimi zaifligi, yurak-qon tomir va nafas olishdagi nuqsonlar kuzatiladi. Davolovchi jismoniy tarbiya bu muammolarning oldini olish va ularni tuzatishda eng xavfsiz, tabiiy va samarali vosita hisoblanadi. Shu bois ushbu mashg'ulotlarning fiziologik ta'siri, yuklama me'yorlari, mashq turlari va ularning sog'lomlashtiruvchi mexanizmlarini ilmiy jihatdan o'rganish zarur.

4. Psixologik va ijtimoiy moslashuv ehtiyoji: Imkoniyati cheklangan bolalarda ko'pincha o'ziga ishonchsizlik, ijtimoiy izolyatsiya, hissiy beqarorlik kabi muammolar mavjud bo'ladi. Jismoniy faoliyat, ayniqsa davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlari, bu bolalarda pozitiv kayfiyat, jamoaviylik tuyg'usi, ijtimoiy faoliyatga kirishish istagini oshiradi. Shu jihatdan, mazkur mavzuni o'rganish ularning psixologik reabilitatsiyasi uchun ham zarur.

5. Normativ-huquqiy asoslar bilan bog'liq zarurat: O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, hamda "Yangi O'zbekiston – Yangi ta'lim" strategiyasi imkoniyati cheklangan bolalarga sog'lom turmush tarzini shakllantirish, jismoniy faollikni rivojlantirishni ta'minlovchi tizim yaratishni belgilab bergan. Ushbu hujjatlar mazkur mavzuni ilmiy jihatdan o'rganishning huquqiy zaruratini ham ko'rsatadi.

Tajriba ko'rsatishicha, davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini ilmiy asosda tashkil etish natijasida:

- bolalarning mushak-skelet tizimi 30–40% darajada mustahkamlanadi;
- psixologik holat va ijtimoiy faollik ortadi;
- ruhiy-emotsional muvozanat yaxshilanadi;
- o'zini qadrlash va irodaviy sifatlar rivojlanadi.

Ushbu natijalar imkoniyati cheklangan bolalar uchun jismoniy tarbiyaning pedagogik va ijtimoiy ahamiyatini yanada chuqurroq o'rganish zarurligini tasdiqlaydi.

Maktab-internatlarda davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini o'rganish zarurati quyidagi asoslar bilan belgilanadi:

1. Bolalarning sog'lom jismoniy rivojlanishini ta'minlash;
2. Reabilitatsiya va moslashuv jarayonlarini takomillashtirish;
3. Pedagogik va tibbiy yondashuvlarni uyg'unlashtirish;
4. Innovatsion sog'lomlashtiruvchi metodlarni amaliyotga joriy etish;
5. O'zbekiston ta'lim tizimida inklyuziv muhitni rivojlantirishga hissa qo'shish.

Shunday qilib, ushbu mavzuni o'rganish nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy, tibbiy va ma'naviy jihatdan ham dolzarb bo'lib, imkoniyati cheklangan bolalar hayot sifati va ijtimoiy integratsiyasini yaxshilashga xizmat qiladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, imkoniyati cheklangan bolalar uchun maktab-internatlarda o'tkaziladigan davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlari nafaqat sog'lomlashtirish, balki tarbiyaviy, psixologik va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Ushbu mashg'ulotlar bolaning jismoniy rivojlanishini tiklash, harakat faoliyatini yaxshilash, ruhiy-emotsional holatini barqarorlashtirish va ijtimoiy hayotga faol jalb etish imkonini beradi.

Davolovchi jismoniy tarbiya o'quvchilarda mushak-skelet tizimini mustahkamlaydi, asab faoliyatini me'yorga keltiradi, yurak va nafas olish tizimlarini faollashtiradi, natijada ularning sog'lomlashtirish darajasi oshadi. Shu bilan birga, bu mashg'ulotlar orqali bolalarda o'ziga ishonch, irodaviy barqarorlik, jamoada ishlash ko'nikmalari, muloqot madaniyati shakllanadi.

Maktab-internat sharoitida davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun:

- individual yondashuv,
- muntazamlilik va tizimlilik,
- pedagogik va tibbiy hamkorlik,
- motivatsion muhit yaratish,
- musiqali o'yinlar va rehabilitatsion texnologiyalarni qo'llash kabi tamoyillarga qat'iy rioya etish zarur.

Amaliy natijalar shuni ko'rsatadiki, muntazam ravishda o'tkazilgan bunday mashg'ulotlar bolalarning harakat koordinatsiyasini 40–50 foizga, psixologik barqarorlikni esa 60 foizgacha yaxshilaydi. Bu esa davolovchi jismoniy tarbiya nafaqat sog'lomlashtirish vositasi, balki shaxsni har tomonlama rivojlantiruvchi, ijtimoiy integratsiyani ta'minlovchi ta'limiy tizim ekanligini tasdiqlaydi.

Davolovchi jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini maktab-internatlar amaliyotiga chuqur joriy etish, ularni ilmiy-metodik asosda takomillashtirish, pedagog va tibbiyot xodimlari o'rtasidagi uzviy hamkorlikni kuchaytirish — imkoniyati cheklangan bolalarning sog'lom, faol, o'ziga ishongan va jamiyatga foydali shaxs sifatida kamol topishini ta'minlovchi eng samarali yo'ldir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston – inson qadri ulug'langan jamiyat" konsepsiyasi asosida nutqlar to'plami. – Toshkent: O'zbekiston, 2021–2024.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2020.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni ijtimoiy himoya qilish va reabilitatsiya tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2022.
4. Raxmonov, A. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Abdurahmonova, D. Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
6. Sodiqova, S. Davolovchi jismoniy tarbiya: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
7. To‘xtayeva, G. Reabilitatsion pedagogika asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
8. Qodirov, M. Defektologiyada jismoniy tarbiya metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2018.
9. Mamatqulova, N. Imkoniyati cheklangan bolalarda harakat faoliyatini rivojlantirish yo‘llari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022.
10. Jo‘rayev, B. Sog‘lomlashtiruvchi jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini tashkil etish metodikasi. – Toshkent: O‘zDJTI nashriyoti, 2019.
11. Karimova, M. Reabilitatsion psixologiya. – Toshkent: O‘zMU nashriyoti, 2021.
12. Yo‘ldosheva, Z. Inklyuziv ta‘lim sharoitida jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari. – Toshkent: Fan va ta‘lim, 2023.
13. Avloniy, A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2017.
14. Rasulova, G. Sog‘lom avlodni tarbiyalashda jismoniy tarbiyaning o‘rni. – Buxoro: BDU nashriyoti, 2022.
15. Tursunov, D. Davolovchi jismoniy tarbiyada zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent: TDPU, 2021.